

Kelionės prasmės literatūroje

Kelionės motyvas literatūroje ryškus jau nuo Antikos – Homero kūrinį „Odiseja“ galima traktuoti kaip aprašytą pirmąją kelionę, kurios tikslas – gimtoji Itakė. Lietuvių literatūroje išryškėja kiek kitokios kelionių prasmės. V. Mačernis brandžiausiame kūrinyje „Metai“* vaizdavo einantį lyrinį subjektą, siekiantį išsiaiškinti egzistencinius klausimus. Taip pat V. Mykolaičio-Putino globojamos „Šatrijos“ meno kuopos dalyvio B. Krivicko poezijoje atskleidžiama gyvenimo kelionė, įprasminanti skaudų aukojimąsi tėvynei.

Ir taip einu tolyn šio klausimo keliu

Po nežinios dangum, pavargusiu žingsniu

V. Mačernio, jauniausio lietuvių klasiko, kūrinyje „Metai“* vaizduojamos kelionės paskirtis – pažinimas. Poeto eilėraščių ciklas „Vizijos“, kurio erdvės centru yra namai, baigiamas lyrinio subjekto išėjimu į pasaulį. Ši tema, plačiau nagrinėjama sonetų cikle, įgyja „homo viator“ („amžinojo keleivio“) prasmę, nes suvokiama, jog namų palikimas yra ilgalaikis ir būtinas norint išsiaiškinti egzistencinius klausimus. Keliaujantis individas dažniausiai aptinkamas rudens, kurių cikle daugiausia*, bei žiemos, o pavasario bei vasaros sonetuose šis motyvas beveik nerandamas. Anot R. Tūtlytės, tai sielos metų ratas, rodąs ne atgimimą, o sielos tuštėjimą – kūrinių mažėja, lyrinis „aš“ darosi vis labiau pavargęs („Atleisk, režisieriau, aš taip esu išsekęs...“). Tad galima teigti, jog kelionė ypač susijusi su individo bandymu patenkinti gyvenimą pažinimu. Rudens dvidešimt penktajame sonete lyrinis subjektas eina, tačiau nežino, kur nueis. Tai galima sieti su V. Mačernio biografija – poetas mėgo vaikščioti gamtoje rudenį. Apie tai rašė: „Einu, nesvarbu kur, be tikslo, be krypties, pats su savimi kalbėdamas.“ Lyrinis subjektas negali išsiaiškinti slegiančio amžinojo klausimo, išreikšto retorine figūra („Kodėl pasaulis ir žmogus, ir vis tai?“), nes, anot M. Heideggerio, būties situacijoje svarbus ne galutinis atsakymas, o pats klausimo kėlimas. Tačiau kalbantysis jaučiasi ramus, priešingai nei B. Brazdžionio eilėraščio „Per pasaulį keliauja žmogus“ klajoklė „vėlė namarūnė“. Pažinimas yra lyrinio subjekto gyvenimo prasmė, tad keliavimas tampa įprastas, amžinas – individas vis išmetamas į „klausimo kelius iš naujo“. Taip pat einantis kalbantysis aptinkamas dvidešimt pirmajame žiemos sonete. Kūrinio erdvė šviesi, nors vyksmo laikas – naktis. Lyrinis subjektas teigia, jog šįkart jo kelionės tikslas yra „Paklyst ir nebegrįžt daugiau“, tai vis tiek galima sieti su noru pažinti – vienišas kalbantysis esti budrus vis ieškodamas atsakymų. Taigi, V. Mačernio kūrinyje „Metai“* klajonė atskleidžiama kaip būdas pažinti pasaulį.

Mano dienos nebūtin pasvirę.

Aš keliauju rudenio taku

B. Krivickas – poetas, iki pat žūties dalyvavęs ginkluotame antisovietiniame pasipriešinime, savo poezijoje įprasmino sąmoningą artėjimą į mirtį kaip altruistišką gyvenimo kelionę. B. Krivickas 1945 m. nutraukė mokytojo darbą Biržų gimnazijoje ir pasiryžo tapti partizanu. Toks naujojo gyvenimo pasirinkimas reiškė slapstymąsi miško šešėlyje ir nuolatinį mirties jausmą. Partizanavimo metu parašytam poetinės kūrybos rinkiniui „Žiaurusis Dievas“ priklauso eilėraštis „Laukinių rožių šlamesys“, kuriame ypač vaizdžiai atskleidžiama besiaukojančio individo kelionė. Lyrinis subjektas, kuris, remiantis B. Krivicko kūrybos kontekstu, galimai esti partizanas, pasidabinęs galvą „laukinių rožių vainiku“ (kančios simboliu krikščionybėje) kopija į kalną. Individo kelionės fatališkumą įprasmina metafora „snieguos žerėjo kraujo gėlės“. Epitetu „išdidi“ apibūdintą viršūnę galima interpretuoti kaip Golgotos kalną – Biblijoje minima vieta, kurioje buvo nukryžiuotas Jėzus Kristus. Anot K. Šiaulytės, kančia yra būdas priartėti prie Dievo. Tačiau šiame eilėraštyje ryškų kelionės motyvą galima suprasti ne tik kaip tikėjimo pasirinkimą esant ribinėje mirties situacijoje, bet ir kaip individo, besiaukojančio dėl tautos laisvės, gyvenimo metaforą. Ši egzistenciją įprasminusi kelionė partizano kūryboje ypač dažnai siejama su rudeniu. Metų laikas, kai gamta

pasiruošia apmirti, pasak Tomo Taškausko, vienintelis pavadinamas dievišku, su rudeniu eilėraščio žmogus broliaujasi dėl likimo panašumo. „Nes man Ruduo yra kaip tikras brolis, / Nes laukiam mes likimo to paties“, – rašė B. Krivickas eilėraštyje „Rudenio lygumos“, tarsi nujausdamas, kad ir jam bus lemta baigti savo kelionę į Golgotos kalną rudenį. Simboliška (nors ir absurdiška) žūtis esti ir V. Mačernio. Traukdamasis nuo artėjančio fronto, į vežimą susikrovęs knygas jaunuolis žuvo nuo atsitiktinės sprogmens skeveldros. Tad B. Krivicko kūryboje kelione metaforiškai įprasminamas gyvenimas, kurio tikslas – skausminga auka kitų gerovei.

Taigi, literatūroje dažniausiai vaizduojamas kelionės, įgaunančios prasmės, susijusias su individo egzistencijos tikslu. V. Mačernio sonetų cikle „Metai“* atskleidžiama klajonė, kurios esmė yra pasaulio pažinimas. B. Krivicko, poeto, gyvenimą suvokusio kaip pareigos tėvynei atlikimą, kūryboje atskleidžiama kelionės prasmė esti gyvybės auka tautos labui.

*Nedidelis netikslumas